

Na osnovu člana 16. stav 4. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona – Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj: 7/10 i 3/23) , na prijedlog Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 108. sjednici održanoj 12.12.2025. godine, d o n o s i

ZAKLJUČAK

I.

Prima se na znanje Program mjera podrške mladima iz sistema javne brige u procesu osamostaljenja za Zeničko-dobojski kanton.

II.

Zaključak stupa na snagu danom donošenja.

Broj: 02-_____/25

Datum, 12.12.2025. godine

Zenica

PREMIJER

Nezir Pivić

DOSTAVLJENO:

1x Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice,

1x a/a.

**Program mjera podrške mladima iz sistema javne brige u
procesu osamostaljenja za Zeničko-dobojski kanton**

Zenica, juli 2025. godine

Sadržaj

1	Uvod.....	3
2	Situaciona analiza.....	4
2.1	Podaci o djeci i mladima u Zeničko-dobojskom kantonu.....	4
2.2	Regulisanje zaštite djece i mladih.....	5
2.3	Osvrt na položaj mladih.....	9
2.4	Postojeće mjere podrške za mlade koji izlaze iz sistema javne brige.....	10
3	Prijedlog programa mjera.....	13
3.1	Mjera podrške u oblasti pripreme za izlazak iz sistema javne brige.....	13
3.2	Mjera podrške mladima za osamostaljenje u zajednici i rješavanje stambenog pitanja mladih koji napuštaju sistem javne brige.....	15
3.3	Mjera podrške u jačanju vještina zapošljivosti mladih osoba u procesu osamostaljenja...	16
3.4	Mjera podrške mladima tokom procesa osamostaljenja.....	17
4	Obrazloženje predloženih mjera.....	18
5	Zaključak.....	19
6	Prijedlozi.....	20

1 UVOD

Na osnovu podataka iz Analize situacije o socio-ekonomskom stanju i rješavanju stambenog pitanja mladih koji izlaze iz sistema socijalne zaštite, koju je 2023. godine uradio Catholic Relief Services (u daljem tekstu: CRS) u BiH, evidentno je da je u 2022. godini u Bosni i Hercegovini bilo registrovano **1.387 djece** i mladih bez roditeljskog staranja. Prema istom izvoru, u Zeničko-dobojskom kantonu je bilo registrovano **160 djece i mladih koji su smješteni u ustanove socijalne zaštite ili u hraniteljske porodice**¹. Od navedenog broja **87 osoba koristilo je smještaj u ustanove socijalne zaštite**, i to u:

1. JU Dom i porodica Zenica smješteno 63 korisnika,
2. Ustanovi Mala škola Vareš smješteno 4 korisnika,
3. Dječiji dom Mostar smješten 1 korisnik,
4. Ustanovu za socijalno zbrinjavanje, odgoj i obrazovanje Sarajevo, smješten 1 korisnik,
5. Edukacijsko-rehabilitacijski centar Novi Travnik smješten je 1 korisnik,
6. Fondaciju "Selo mira" Turija smješteno je 10 korisnika
7. SOS Dječije selo 7 korisnika.

U istom periodu na smještaju u **hraniteljskim porodicama boravila su 73 korisnika**.

Prema podacima centara za socijalni rad i nadležnih službi socijalne zaštite u Zeničko-dobojskom kantonu tokom 2022. godine evidentirano je 199 djece i mladih bez roditeljskog staranja, čija je uzrast od rođenja do 18 godine života, i to 107 osoba je muškog spola i 92 osobe ženskog spola. Pored smještaja u ustanove za djecu bez roditeljskog staranja i hraniteljsku porodicu, ova djeca su zbrinjavana i u druge ustanove socijalne zaštite, zatim na usvojenje ili ili je zbrinjavanje osigurano institutom starateljstva.

Za period od 2018. do 2022. godine, broj mladih koji se osamostalio i izašao iz sistema javne brige, u FBiH i Brčko distriktu, na godišnjem nivou kretao se u rasponu od 69 do 91². Prema istom izvoru, u 2023. i 2024. godini, bilo je predviđeno da će sistem socijalne zaštite napustiti 58, odnosno 57 mladih osoba³.

Konstatovano je da mladi bez roditeljskog staranja suočavaju se s brojnim promjenama i izazovima, koje su za njih vrlo često preteške i neophodna im je pomoć i podrška društva. Zbog toga je bitno prihvatanje odgovornosti društva da im omogući i olakša uključivanje u društvene procese, te osigura podršku i resurse koji će im pomoći da razvijaju i kreiraju vlastite uloge u njihovom okruženju, odnosno doprinose ličnom i društvenom napretku u lokalnoj i široj društvenoj zajednici. U tom nastojanju ključno je blagovremeno prepoznavanje prednosti i slabosti mladih koji izlaze iz sistema javne brige, kako bi osnažili sposobnosti i spremnosti u suočavanju s potencijalnim preprekama za postizanje mogućih ciljeva.

Kako bi se odgovorilo na ove izazove, CRS je pokrenuo aktivnosti za planiranje podrške mladima koji izlaze iz sistema javne brige i izradio Programa mjera podrške mladima iz sistema javne brige u procesu osamostaljenja za Zeničko-dobojski kanton (u daljem tekstu: Program mjera). Navedene aktivnosti Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona (u daljem tekstu: Ministarstvo) je prihvatilo i podržalo da se iste realizuju,

¹ CRS (2023), Analiza situacije o socio-ekonomskom stanju i rješavanju stambenog pitanja mladih koji izlaze iz sistema socijalne zaštite

² Isto

³ Isto

te je sa CRS i JU Dom i porodica Zenica 14.04.2025. godine potpisalo Memoranduma o razumjevanju kako bi se kroz međusobnu saradnju realizovale planirane aktivnosti. Za izradu Programa mjera ministar Ministarstva je imenovao Radnu grupu u čiji sastav su uključeni: Edin Arnaut i Elizabeta Perić iz Ministarstva, Sumea Mujkanović iz Grada Zenica, Azra Husić iz Grada Visoko, Samir Hrustić iz Centara za socijalni rad Zenica, Eldina Numanović iz Centra za socijalni rad Visoko i Alma Mrako iz JU Dom porodica Zenica. U Radnu grupu su uključeni predstavnici lokalnih zajednica iz kojih najveći broj djece i mladih koriste zbrinjavanje u hraniteljskoj porodici ili ustanovi socijalne zaštite kako bi se osmislili modeli i mehanizmi pomoći i podrške mladima koji izlaze iz sistema javne brige.

Program mjera se temelji na potrebama i težnjama mladih kao i sagledavanju raspoloživih i potrebnih resursa u Zeničko-dobojskom kantonu i lokalnim zajednicama. Rezultat je to zajedničkog konstruktivnog rada članova Radne grupe i provedenih konsultacija sa lokalnim zajednicama, centrima za socijalni rad i mladima koji izlaze iz sistema javne brige u Zeničko-dobojskom kantonu.

Tokom izrade Programa mjera CRS je proveo anketiranje na području Federacije uz podršku kantonalnih ministarstava, centara za socijalni rad, domova za djecu bez roditeljskog staranja i udruženja, a koje je bilo dobrovoljno i trajalo od početka februara do kraja maja 2025. godine. Anketiranje je obuhvatalo razumijevanja potreba, izazova i iskustava dvije ciljne grupe:

1. Mladi koji su napustili sistem javne brige u zadnjih pet godina,
2. Mladi koji se pripremaju da izađu iz sistema javne brige, dobne skupine od 15 do 27 godina⁴.

Od predviđenih 150 mladih osoba u istraživanju je učestvovalo 98 ispitanika, i to 28 ispitanika je pripadalo prvoj ciljnoj grupi i 70 ispitanika je pripadalo drugoj grupi. Po spolnoj strukturi, u istraživanju je učestvovalo 40 mladića i 58 djevojaka.

Rezultati ovog anketiranja su pokazali da mladi najčešće ističu teškoće u vezi nedovoljne pripreme za samostalan život, finansijsku pomoć, poteškoće u pronalasku stabilnog zaposlenja i rješavanja stambenog pitanja nakon izlaska, kao i ograničenu mrežu savjetodavne podrške nakon izlaska iz sistema. Navode da je podrška za prelazak u samostalni život neujednačena i varira u dostupnosti, što mladima ostavlja osjećaj da se moraju sami snalaziti u ključnim aspektima osamostaljenja.

2 SITUACIONA ANALIZA

2.1 Podaci o djeci i mladima u Zeničko-dobojskom kantonu

Briga o djeci i mladima bez roditeljskog staranja vodi se putem deset centara za socijalni rad i službi socijalne zaštite Doboj Jug i Usora (u daljem tekstu: centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite). Prema dostavljenim podacima centara za socijalni rad i službi socijalne zaštite pravo na smještaj u hraniteljsku porodicu tokom 2024. godine koristilo je u prosjeku 88 osoba, i to 67 djece i 27 odraslih osoba, dok je u ustanovama za djecu bez roditeljskog staranja boravilo u prosjeku 88 djece i mladih osoba. Kako bi dobili relevantnije podatke za izradu ovog programa, od centara za socijalni rad prikupljeni su podaci o broju djece i mladih u dobi od 16

⁴ CRS (2025), Izvještaj o izvršenom anketiranju mladih koji se pripremaju za napuštanje sistema javne brige i mladih koji su se već osamostalili

do 27 godina za koje treba pripremiti plan za izlazak iz sistema javne brige. Prema sumiranim podacima ukupno 21 mlada osoba bez roditeljskog staranja treba biti uključena u ove pripreme, posebno kada su u pitanju pripreme za 11 punoljetnih osoba u hraniteljskoj porodici i 2 mlade osobe koji su smješteni u ustanove za djecu bez roditeljskog staranja. Podaci o mjestu prebivališta, dobi mladih osoba i vrsti trenutnog smještaja razvrstani su u narednoj tabeli.

Grad/Općina	Godine djece/ mladih	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	Ukupno
Zenica	Hraniteljstvo				2									2
	Ustanova					1				1				2
Visoko	Hraniteljstvo			1	1	1		1						4
	Ustanova		1											1
Tešanj	Hraniteljstvo		1		1			1						3
	Ustanova													0
Olovo	Hraniteljstvo													0
	Ustanova	2												2
Maglaj	Hraniteljstvo	1		1				1						3
	Ustanova													0
Kakanj	Hraniteljstvo		1			1			1					3
	Ustanova													0
Doboj jug	Hraniteljstvo				1									1
	Ustanova													0
UKUPNO	Hraniteljstvo	1	2	2	5	2	0	3	1	0	0	0	0	16
	Ustanova	2	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	5

2.2 Regulisanje zaštite djece i mladih

Osnovna prava djece i mladih bez porodičnog staranja u Zeničko-dobojskom kantonu definisana su Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom - Prečišćeni tekst (Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, broj: 4/25 - u daljem tekstu: Kantonalni zakon), koji se temelji na Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom ("Službene novine Federacije BiH", br: 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16, 40/18, 16/23 - u daljem tekstu: Zakon o osnovama socijalne zaštite) i Zakonu o hraniteljstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj: 19/17 i 52/22 - u daljem tekstu: Zakon o hraniteljstvu). Ovim zakonima su definisana prava i kategorije djece koja mogu biti korisnici prava iz socijalne i dječije zaštite, dok su odlukama gradova i općina shodno nadležnostima uređena dodatna i proširena prava. Iako se mladi koji izlaze iz sistema javne brige nalaze u rizičnom periodu i okolnostima, među osnovnim pravima nije navedeno niti regulisano pravo na podršku mladima koji izlaze iz sistema javne brige. Dakle, u ključnim zakonskim propisima koji definišu sistem zbrinjavanja djece i mladih gotovo da ne postoje zakonske odredbe koje se eksplicitno odnose na postupanja i mlade koji napuštaju javnu brigu, osim određenih članova entitetskih i kantonalnih zakona o socijalnoj zaštiti, zakona o boricima i zakona o zdravstvenom osiguranju koji bi se mogli

primijeniti i na mlade koji napuštaju javnu brigu⁵. S tim u vezi, potrebno je urediti model podrške i pomoći gdje će biti vidljiva ova populacija mladih osoba.

U nastojanju da se porodicama u riziku uredi podrška stanovanju, donesen je i Zakon o socijalno-neprofitnom stanovanju Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 13/13) i u skladu sa istim donesena je Odluka o kriterijima i postupku ostvarivanja prava na subvencioniranje zakupnine za stan u stanovima namijenjenim za socijalno-neprofitno stanovanje („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, br. 5/18). U članu 3. ove odluke propisani su korisnici socijalnog stanovanja ali među njima ne navode se djeca i mladi koji izlaze iz sistema javne brige, nego bi se ova populacija mogla prepoznati kroz lica, odnosno porodice u stanju socijalne potrebe, nezaposlena lica ili mlade bračne parove do 35 godina starosti. Dakle, eksplicitno nisu navedeni mladi koji izlaze iz sistema javne brige, te bi se izmjenama i dopunama ove odluke ili odlukama lokalnih zajednica djeca i mladi mogli uvrstiti kao korisnici ove vrste stambenog zbrinjavanja.

Potreba da se uredi modeli i programi podrške mladima bez roditeljskog staranja koji izlaze iz sistema javne brige prepoznata je donošenjem Strategije razvoja socijalne i dječije zaštite u Federacije BiH za period 2024-2030. („Službene novine Federacije BiH“ broj: 72/24) gdje je u okviru strateškog cilja 2: „Osnaživanje i ubrzanje inkluzije marginaliziranih pojedinaca i grupa“ predviđen prioritet 2.2. „Jačati procese deinstitutionalizacije“. Ovaj prioritet usmjeren je da se uspostave i podrže programi uspješne resocijalizacije i reintegracije korisnika u lokalnim zajednicama kroz implementaciju mjere 2.2.3. koja glasi: „Razviti i unaprijediti programe podrške za resocijalizaciju i reintegraciju korisnika u lokalnim zajednicama“.

Razvijanje programa reintegracije djece i mladih iz sistema javne brige, programa resocijalizacije i radne aktivacije može doprinjeti socijalnom uključivanju osoba u različite društvene procese. Ovim bi se omogućio kontinuitet i osnaživanje socijalnih kontakata mladih, zatim postepeno uključivanje u društvo i sredinu koja ih okružuje, te nastojale uspostaviti i ojačati veze sa srodnicima i članovima uže ili šire porodice. Također bi radno aktivne mlade stalno motivirali za uključivanje u programe radnih aktivnosti, programe prekvalifikacije i doškolovanja kao i procese aktivnog traženja posla.

Pružanje pomoći i podrške mladima iz sistema javne brige predviđeno je i Akcionim planom za deinstitutionalizaciju u FBiH za razdoblje 2025.-2030. kroz strateški prioritet: „Jačati procese deinstitutionalizacije“ i provedbu strateške mjere 2.2.2. „Proširiti lepezu usluga ustanovama socijalne zaštite i razviti programe pripreme za povratak u zajednicu“, u kojoj je predviđena aktivnost: „Razvoj i provedba programa pripreme za povratak u zajednicu i usmjeravanje podrške kroz usluge u zajednici“. Strateški cilj ove aktivnosti je osnaživanje i ubrzanje inkluzije marginaliziranih pojedinaca i grupa, u konkretnom slučaju mladih koji izlaze iz sistema javne brige. Navedena aktivnost podrazumijeva implementiranje seta različitih planova i programa postinstitucionalne podrške, prema potrebama u lokalnim zajednicama koje su usmjerene na reintegraciju i resocijalizaciju osoba koje su zbog različitih razloga bile institucionalno zbrinute ili tretirane, a kako bi se osiguralo njihovo postepeno uključivanje u različite društvene procese.

Pored navedene zakonske regulative, Bosna i Hercegovina je ratificirala najznačajnije međunarodne i regionalne sporazume o ljudskim pravima, kao i Smjernice UN za alternativnu

⁵ CRS (2023), Analiza situacije o socio-ekonomskom stanju i rješavanju stambenog pitanja mladih koji izlaze iz sistema socijalne zaštite

brigu o djeci, u kojima je taksativno navedeno što se podrazumjeva pod pojmom – podrška nakon napuštanja brige, koja između ostalog i predviđa donošenje jasnih politika i postupaka vezanih za osiguranje odgovarajuće podrške u alternativnoj brizi i nakon napuštanja brige i/ili poduzimanja drugih aktivnosti.

Smjernice UN za alternativnu brigu o djeci ⁶ nadovezuju se na odredbe Konvencije o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenta, te se odnose na zaštitu i dobrobit djece kojoj je uskraćena roditeljska briga ili koja su izložena takvom riziku. Prema Smjernicama države, između ostalog, trebaju razviti i sprovesti sveobuhvatnu politiku brige o djeci i njihovoj zaštiti, u okviru svoje opće socijalne politike društvenog razvoja.

Smjernice utvrđuju potrebu za relevantnom politikom i praksom u pogledu dva osnovna principa: nužnosti i prikladnosti.

Princip nužnosti prezentira jasnu preventivnu ulogu nacionalne politike i potrebu za resursima za osiguravanje usluga socijalnog rada koje pružaju podršku i koje nastoje spriječiti odvajanje djece od njihovih porodica.

Princip prikladnosti utvrđuje da u slučajevima gdje se alternativno zbrinjavanje smatra nužnim i u najboljem je interesu djeteta, neophodno je osigurati da odabir starateljskog okruženja i period koji će se provesti u tom okruženju budu prikladni za svaki pojedinačni slučaj i da promovišu stabilnost i trajnost.

Smjernice koje se odnose isključivo na podržavanje mladih nakon napuštanja javne brige za sadrže sljedeće specifične odredbe:

- Agencije i ustanove trebaju imati jasnu politiku i provoditi usaglašene postupke u vezi sa planiranim i neplaniranim okončavanjem svog rada s djecom kako bi osigurale prikladnu podršku nakon zbrinjavanja i/ili kasnije kontrolne aktivnosti. Tokom cijelog perioda zbrinjavanja trebali bi sistematski nastojati da dijete pripreme da stekne samostalnost i da se u potpunosti integriše u zajednicu, naročito kroz sticanje društvenih i životnih vještina koje se osnažuju učešćem u životu lokalne zajednice.
- Djecu koja napuštaju zbrinjavanje treba podsticati da uzmu učešća u planiranju svog života nakon zbrinjavanja, a javni i privatni sektor kroz podsticaje navoditi da zapošljavaju djecu iz različitih formi zbrinjavanja, a naročito djecu sa smetnjama u razvoju.
- Dijete treba pripremiti za period nakon zbrinjavanja što je prije moguće nakon smještaja, a u svakom slučaju znatno prije nego što dijete napusti okruženje zbrinjavanja.
- Svakom djetetu, kad god je to moguće, treba dodijeliti jednu specijalizovanu osobu koja može olakšati ostvarivanje njegove nezavisnosti nakon napuštanja zbrinjavanja.
- Za mlade osobe koje napuštaju zbrinjavanje treba kroz edukaciju o umijeću življenja osigurati stalne prilike za obrazovanje i obuku za rad kako bi im se pomoglo da postanu finansijski nezavisne i ostvaruju vlastite prihode.

⁶ Smjernice za alternativno zbrinjavanje djece nastale su iz prepoznavanja, koje je iznio Komitet Ujedinjenih nacija za prava djeteta tokom svog Dana opšte diskusije 2005. godine, značajnih praznina u implementaciji UN-ove Konvencije o pravima djeteta za milione djece širom svijeta koja su bez roditeljskog staranja ili su izložena opasnostigubitka roditeljskog staranja.

- Mladim ljudima je potrebno osigurati pristup socijalnim, pravnim i zdravstvenim uslugama, zajedno sa odgovarajućom finansijskom podrškom, u periodu napuštanja zbrinjavanja i nakon tog perioda.

Kvalitet za djecu: Standardi brige o djeci bez roditeljskog staranja u Evropi (Q4C) razvijeni su kako bi se obezbijedio i unaprijedio položaj i razvoj djece i mladih koji su smješteni u alternativnim oblicima brige u Evropi. Ukupno 18 standarda podijeljeno je u tri poglavlja: Proces odlučivanja i prijema, Proces pružanja brige i Proces napuštanja brige. Standardi kažu da priprema djeteta za samostalan život počinje od momenta dolaska u sistem javne brige i traje tokom procesa pružanja brige, o čemu govori zaseban standard:

- Standard 14: Dijete/mlada osoba se kontinuirano priprema za samostalan život. Proces napuštanja brige je proces tokom kojeg dijete ili mlada osoba postaje nezavisna, vraća se svojoj porodici porijekla ili se premješta u neki drugi smještaj. Ovaj proces uključuje i dalje pružanje podrške djetetu od strane onoga ko je o njemu brinuo.

Standardi koji govore o procesu napuštanja brige su:

- Standard 15: Proces napuštanja brige se temeljno planira i provodi.
- Standard 16: Komunikacija u procesu napuštanja brige provodi se na koristan i odgovarajući način.
- Standard 17: Dijete/mlada osoba ohrabruje se da učestvuje u procesu napuštanja brige.
- Standard 18: Obezbjeđuju se mogućnosti za praćenje, trajnu podršku i kontakt .

Za postizanje svih mjera važno je obezbijediti participaciju mladih bez roditeljskog staranja koji zajedno sa ključnim akterima u socijalnoj i dječijoj zaštiti, uključujući sve nivoe vlasti, zajednički djeluju kako bi se predložene mjere sprovele i mladima pružila prilika za sigurnu i stabilnu budućnost.

Generalno sve mlade osobe tretirane su i Zakonom o mladima Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH“ broj 36/10) koji uređuje pitanja od interesa za život, položaj i djelovanje mladih ljudi u Federaciji Bosne i Hercegovine i definiše mlade kao „omladina” ili „mladi”- osobe u životnoj dobi od navršenih 15 do navršenih 30 godina starosti. Vlada Federacije putem nadležnih ministarstava definira grantove i transfere, odnosno sufinansira zapošljavanja mladih i podršku mladim preduzetnicima, posebno mladima bez radnog iskustva. Oblasti omladinskog sektora odnose se i na sljedeća pitanja: formalno, neformalno i cjeloživotno obrazovanje, zapošljavanje, mjere protiv nezaposlenosti te omladinsko poduzetništvo.

Zakon ističe bitnost poštivanja ljudskih prava mladih osoba. Mladi imaju pravo na podršku i unapređivanje svog razvoja bez diskriminacije po bilo kojem osnovu. Zakoni propisuju da predstavnici omladinskih udruženja/organizacija na svim nivoima imaju pravo biti konsultirani za sva pitanja koja se tiču mladih, te da pored obaveznog uključivanja u rad Komisije za mlade na svim nivoima, predstavnici struktura mladih budu uključeni i u rad drugih stručno-savjetodavnih i radnih tijela od interesa za život mladih.

Pojedini kantoni (Kanton Sarajevo, Zeničko-dobojski kanton, Tuzlanski kanton, Unsko-sanski kanton) donijeli su strategije u kojima se bave pitanjima mladih osoba u cilju unaprijeđenja položaja mladih u raznim oblastima.

2.3 Osvrt na položaj mladih

Proces osamostaljivanja mladih ljudi je kompleksan i izazovan proces, posebno u slučajevima kada mlade osobe napuštaju sistem javne brige i nemaju osigurano mjesto stanovanja, posao i novčana sredstva za život. Ove mlade osobe upravo imaju veoma oskudnu socijalnu mrežu kontakata, njihove životne vještine često nisu dovoljno razvijene, a uz to raspolažu s veoma skromnim finansijskim sredstvima sa kojima najčešće ne znaju efikasno upravljati. Stoga, poseban fokus treba biti na psihosocijalnom savjetovanju i edukacijama mladih, te razvoju životnih vještina kako bi kroz jačanje potencijala u alternativnoj brizi djeca i mladi se što više osposobili da postanu ravnopravni članovi društva. U tom pravcu, resorna ministarstva i lokalne zajednice, kao i nadležne ustanove socijalne zaštite trebaju iznaći bolje mehanizme i pravne okvire koji će zadovoljavati potrebe mladih. Jedna od mjera za koje se treba zalagati jeste veća uloga i odgovornost profesionalaca koji rade u sistemu socijalne zaštite i obrazovanju. Ova stajališta su konstatovana i u navedenom istraživanju koje je CRS proveo još 2023. godine.

Glavni problemi sa kojima se mladi koji napuštaju javnu brigu suočavaju su u domenu: obrazovanja, zapošljavanja, rješavanja stambenog pitanja, ali i pitanja koja se odnose na socijalnu i zdravstvenu zaštitu, diskriminaciju i stigmatizaciju, teškoće u ostvarivanju partnerskih i socijalnih kontakata, pravo na učestovanje i izražavanje mišljenja o pitanjima koja su za njih važna, zaštita imovine, kontakt sa roditeljima i srođnicima. Sistemski način pružanja podrške mladima ne postoji, a alternativni oblici brige i centri za socijalni rad/slужbe socijalne zaštite najčešće pružaju sporadičnu savjetodavnu i/ili finansijsku podršku.

Na osnovu podataka iz Analize situacije o socio-ekonomskom stanju i rješavanju stambenog pitanja mladih koji izlaze iz sistema socijalne zaštite zavisno o dužini boravka djeteta u javnoj brizi, može se zaključiti:

- djeca koja jednom uđu u sistem alternativnog zbrinjavanja ostaju u njemu veoma dugo, u prosjeku šest godina, a mnoga djeca ostaju do odrasle dobi. Tako dug boravak u sistemu socijalne zaštite, posebno u institucijama, ne podržava razvoj samostalnosti i razvijanje životnih vještina, te kod mladih koji su pred sticanjem punoljetstva izaziva niz psiholoških, zdravstvenih, socijalnih i drugih problema, najčešće zbog nespremnosti i straha od života koji ih čeka van institucije,
- proces osamostaljivanja, iako jeste bolan i rizičan, kao i svaka kriza predstavlja izazov i šansu koju valja iskoristiti. Zato stručna podrška mora biti usmjerena na prevazilaženje problema odvajanja i gubitka, a vrlo je važno da profesionalac prepozna koji je proces rada najbolji za konkretnu mladu osobu i koji način pružanja psihološke podrške i pomoći je za nju najefikasniji i najprimjereniji.

Mladi bez roditeljskog staranja izloženi su mnogim rizicima koji čine njihov razvoj specifičnim, a navedeni problemi, između ostalih, mlade koji izlaze iz brige čine ranjivima i izloženima rizicima socijalnog isključivanja:

- djeca i mladi iz alternativne, posebno institucionalne, brige vrlo često su stigmatizirani, bilo da oni sami imaju osjećaj manje vrijednosti, bilo da ih društvo uistinu drugačije tretira;
- u želji da se pomogne mladima, institucije alternativne brige često ih zaštićuju, pa se mladi naviknu da drugi rješavaju njihove probleme i brinu o njima, što rezultira

- njihovim pasivnim čekanjem da se problemi riješe (npr. da im se nađe posao, obezbijedi stan);
- najčešće su samo pasivni primatelji raznih usluga i nisu adekvatno i aktivno uključeni u proces odlučivanja⁷.

Da bi mladi bili osposobljeni i da bi ostvarili uspješan suživot u lokalnoj zajednici trebali bi posjedovati set znanja, vještina i vrijednosti/stavova. Neke od kompetencija koje bi ispunile puni potencijal mlade osobe na putu ka samoodrživosti su sljedeće:

1. Kompetencija traženja i zadržavanja posla
2. Kompetencija raspolaganja financijama
3. Kompetencija traženja i održavanja mjesta stanovanja
4. Kompetencija traženja i korištenja prilika za cjeloživotno učenje
5. Kompetencija brige o vlastitom zdravlju
6. Kompetencija obavljanja važnih praktičnih aktivnosti
7. Kompetencija razvijanja socijalne mreže i sistema podrške
8. Kompetencija organiziranja slobodnog vremena i uključivanja u zajednicu
9. Kompetencija cjeloživotnog učenja o sebi i kompetencija osobnog razvoja
10. Ostalo

Ipak, da bi mlada osoba izašla iz javne brige potrebno je da za to postoje preduvjeti, odnosno da su osnovne životne prilike uređene. Na primjer, ne može se dogoditi da osoba izađe, a da ne zna gdje će spavati ili od čega će živjeti. Kako te okolnosti ne ovise samo o mladima, važno je da u njihovom osiguravanju mladima pomognu i odgajatelji, hranitelji, profesionalci centra za socijalni rad, roditelji i drugi ljudi na koje se mlada osoba može osloniti.⁸

2.4 Postojeće mjere podrške za mlade koji izlaze iz sistema javne brige

Kantonalni zakon u članu 12. stav (1) dijete bez roditeljskog staranja definiše kao dijete bez oba roditelja, nepoznatih roditelja, napušteno od roditelja, roditelja kojima je oduzeto roditeljsko staranje i roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost. Ovo definisanje upućuje na posebnost ove kategorije mladih čak i kada prestaje status djeteta, a na što ukazuju i Smjernice UN. U istom članu u stavu (4) Kantonalnog zakona definisano je i dijete čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, kao i dijete, čiji roditelji zbog nesređenih porodičnih odnosa, materijalnih i drugih razloga nisu u mogućnosti da mu osiguraju normalne uvjete za pravilan odgoj, fizički i psihički razvoj.

U Kantonalnom zakonu su propisana postupanja i povoljniji uvjeti iz domena socijalne zaštite u odnosu na osnovne kategorije korisnika i prava koje propisuju navedeni federalni zakoni, a to se odnosi na ostvarivanje prava na pomoći u novcu, naturi, savjetodavnom radu i na zbrinjavanje djece u ustanove socijalne zaštite ili u hraniteljske porodice. Pravo na smještaj u ustanovu socijalne zaštite ili u hraniteljske porodice ostvaruju djeca bez roditeljskog staranja i djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama do navršениh 18 godina života, odnosno

⁷ SOS Dječija sela BiH (2015) Glasovi mladih koji izlaze iz brige, izvještaj o stanju i potrebama

⁸ Sunčana Kusturin, Toni Maglica, Krešimir Makvić - OKVIRKO, Katalog KOMPetencija: KaKo, godina: 2014., izdavač: Dječje selo Hrvatska

završetka redovnog školovanja najduže do navršenih 27 godina života. Ovo pravo ostvaruju djeca i mladi prema procjenama centara za socijalni rad kako bi im se osigurala potrebna stalna briga i pomoć u zadovoljavanju njihovih životnih potreba, zbog toga što iste nisu u mogućnosti ostvariti u vlastitoj porodici ili na drugi način. Za djecu i mlade bez roditeljskog staranja Ministarstvo finansira troškove smještaja u potpunosti ili djelimično ukoliko imaju primanja sa kojima učestvuju u plaćanju troškove smještaja. Kako bi postupak smještaja djece i mladih bio ujednačen Ministarstvo je donijelo Instrukciju o postupanju po pitanju smještaja lica u ustanovama socijalne zaštite broj: 09-35-12695-4-15/17 od 01.12.2017. godine kako bi se provodila bolja zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja na području Zeničko-dobojskog kantona.

Donošenje odluke o smještaju u hraniteljsku porodicu ili u ustanovu socijalne zaštite u nadležnosti je centara za socijalni rad/službi socijalne zaštite. Ukoliko ne postoji hraniteljska porodica smještaj se vrši u JU Dom porodica Zenica i Ustanovu "Mala škola" Vareš, a po potrebi i u drugim ustanovama za smještaj djece i mladih na području Federacije BiH.

Navedene ustanove pružaju usluge smještaja, cjelokupnog zbrinjavanja, odgoja, obrazovanja, zdravstvene njege, cjelodnevnog boravka, te usluge psihosocijalne podrške djeci/mladima bez roditeljskog staranja, djeci čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama i porodicama u riziku od razdvajanja. Pored smještaja obezbjeđuju optimalne životne uslove te uz multidisciplinarni pristup kreiraju individualni plan zaštite i razvoja. Za svako dijete ili mladu osobu ustanove i centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite u saradnji izrađuju individualni plan zaštite. Taj plan podrazumijeva uvezivanje aktivnosti svih aktera i iskorištavanje resursa, koji mogu doprinjeti razvoju kompetencija djeteta ili mlade osobe u mrežu podrške mladoj osobi kojoj se nastoji što više olakšati proces osamostaljivanja i napuštanja javne brige.

U okviru usluga JU Dom porodica Zenica uspostavljen je i servis "Malog porodičnog doma", koji je nastao kao rezultat transformacije postojećeg doma i potreba za novim oblikom priprema i osamostaljivanja mladih koji izlaze iz ove ustanove, odnosno sistema javne brige.

Mladi koji napuštaju javnu brigu, uglavnom ne ostvaruju prava koja im mogu garantovati zadovoljavanje osnovnih životnih potreba, jer ukoliko su ostvarivali prava po osnovu penzija, porodičnih invalidnina ili stipendija, završavanjem redovnog školovanja ista prestaju.

U trenutnoj praksi ustanove socijalne zaštite i centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite uslijed neostvarivanja stalnih primanja nastoje osigurati egzistencije ovih mladih osoba. Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite u saradnji sa ustanovama socijalne zaštite treže rješenja i uz podršku privatnog sektora koji ima empatije iznalaze načine zapošljavanja mladih koji napuštaju sistem javne brige. Kada je u pitanju rješavanje stambenog pitanja mladih osoba, bar privremenog karaktera, centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite pronalaze modalitete u saradnji sa resornim ministarstvom ili gradskom ili općinskom službom na način da mladi koji napuštaju sistem javne brige koriste stan koji je u vlasništvu odrasle osobe koja je smještena u ustanovu socijalne zaštite uz minimalnu zakupninu ili na korištenje dobiju stan koji je u vlasništvu grada ili općine.

Ovo su modaliteti kojima centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite prevazilaze trenutne "barijere" u rješavanju egzistencijalnih pitanja mladih koji napuštaju sistem javne brige, s tim da se način rješavanja pitanja mladih razlikuje od lokalne zajednice do lokalne zajednice.

Iz gore pomenutih modaliteta može se zaključiti da ustanove socijalne zaštite i centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite na području Zeničko-dobojskog kantona nemaju sistemski pristup za rješavanje položaja mladih koji napuštaju sistem javne brige. Stoga je neophodno da se urede modeli pomoći i podrške mladima koji napuštaju sistem javne brige, jer u praksi imamo nerijetko i primjere da mladi produžuju svoje školovanje, čak iako nemaju kompetencija i sposobnosti za nastavak školovanja ili ponavljaju završne godine srednje škole ili fakulteta, iz razloga što se najčešće ne osjećaju dovoljno sigurnima i kompetentnima za samostalan život ili zbog toga što nemaju gdje ići nakon završetka srednjeg obrazovanja i napuštanja javne brige.

Kako bi se osigurala podrška mladima koji izlaze iz sistema javne brige Ministarstvo je 2016.godine potpisalo Ugovor o pružanju usluga sa JU Dom porodica Zenica u kojem je usaglašen model finansiranja usluge stanovanja u zajednici uz podršku za mlade koji izlaze iz sistema javne brige, i to na način da u sufinansiranje iste uključi se i lokalna zajednica prema prebivalištu mlade osobe. Kada su u pitanju mladi koji imaju intelektualne poteškoće i nemaju gdje da se vrate, u Zeničko-dobojskom kantonu je od iste godine razvijena pozitivna praksa, tako da mladi s intelektualnim teškoćama dalji smještaj nastavljaju u Ustanova „Sumero centar za podršku osobama sa invaliditetom u zajednici“. Usluge ove ustanove u 2024. godini su koristile 54 osobe i to zbrinjavanjem na području Gradu Zenice u 16 stambenih jedinica i jednom u Kaknju.

U nastojanju da se pomogne i olakša samostalan život djeci i mladima u sistemu javne brige i prilikom izlaska iz ovog sistema, na području Zeničko-dobojskog kantona postoje sljedeći programi podrške:

Program podrške	Nadležna institucija za implementaciju
Pravo na stalnu novčanu pomoć, jednokratnu novčanu pomoć, subvenciju troškova grijanja, pravo na topli obrok u javnoj kuhinji, socijalno intervenirajuća pomoć, pravo na zdravstveno osiguranje	Centar za socijalni rad/ Službe socijalne zaštite Gradovi/općine Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice
Smještaj u ustanove socijalne zaštite	Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite, JU Dom porodica Zenica, Ustanova “Mala škola” Vareš, Ustanova „Sumero centar za podršku osobama sa invaliditetom u zajednici“, druge ustanove socijalne zaštite u FBiH, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK
Smještaj u hraniteljsku porodicu	Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice
Prava na subvencioniranje zakupnine za stan u stanovima namijenjenim za socijalno-neprofitno stanovanje	Gradovi/općine Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice
Program mjera za podsticaj zapošljavanja i održavanja više stope zaposlenosti i poboljšanje strukture zaposlenih u ZDK (za svaku godinu izrađuje se program): mogućnost ostvarivanja prava na vaučere sa dodatnim bodovima.	JU Služba za zapošljavanje
Program sufinansiranja zapošljavanja teško zapošljivih kategorija nezaposlenih osoba.	Službe za zapošljavanje ZDK
Javni pozivi za stručno obrazovanje	Federalni zavod za zapošljavanje
Programi sufinansiranja zapošljavanja (Prvo radno iskustvo za mlade dobi do 30 godina/pripravnik i Mladih s iskustvom/radnim stažom, do 35 godina)	Federalni zavod za zapošljavanje

3 PRIJEDLOG PROGRAMA MJERA

Tokom razvoja i odrastanja djeca i mladi suočavaju s raznovrsnim potrebama, obavezama i izazovima koji predhode preuzimanju određenih društvenih uloga. Uspješno preuzimanje ovih uloga zavisi od kompetencija, odnosno vrijednosti, osposobljenosti, sposobnosti i ambicija mladih, kao i od uređenosti i podrške društveno-političkog sistema u kojem žive. Položaj mladih koji su u sistemu javne brige ima posebno naglašene izazove za inkluziju i integraciju u društvu, jer nemaju potrebnu podršku porodice ili drugih srodnika nit je zakonska regulativa ima uređen model podrške mladima koji izlaze iz javne brige. Uslijed toga u Zeničko-dobojskom kantonu razvijala se praksa pojedinaca i ustanova koje rade sa ovim mladim osobama, da shodno raspoloživim resursima i senzibilitetu poslodavaca i organaizacija, pruže određenu oblik podrške. Na osnovu teorijskih saznanja, dobre prakse i mišljenja mladih, mjere podrške poslije izlaska iz javne brige trebale bi obuhvatiti kontinuirano praćenje, osposobljavanje, odgovornost, psihosocijalnu podršku, davanje savjeta i informacija, mentorstvo, pomoć pri pronalaženju i opremanju stana, pomoć pri pronalaženju posla, podršku u očuvanju i unapređenju zdravlja, osposobljavanje za samostalan život, planiranje braka i porodice, ali i povratak u sistem zaštite ukoliko se procijeni da mlada osoba nije sposobna za samostalan život.

Predloženi program mjera zasniva se na rezultatima provedene Ankete sa mladima početkom ove godine, prepoznatim potencijalima, potrebama i težnjama mladih, te na programima podrške koji već postoje, ali i potrebama za novim načinima rada sa mladima i resursima koji bi podržali sve navedene mjere i aktivnosti. U okviru Prijedloga mjera predložene su aktivnosti, nosioci aktivnosti i partneri u provedbi mjera podrške u osamostaljivanju mladih iz sistema javne brige. U skladu s tim prepoznate su sljedeće mjere:

3.1 Mjera podrške u oblasti pripreme za izlazak iz sistema javne brige

Aktivnost	Nosioci aktivnosti	Partneri u provedbi aktivnosti	Potrebna sredstva/ BAM	Izvori sredstava	Period realizacije
3.1.1. Organizacija tematskih sastanaka o procesu pripreme djece i mladih za napuštanje sistema javne brige i razvoja modela osamostaljenja mladih	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice ZDK Radna grupa NVO	Jedinice lokalne samouprave, Centri za socijalni rad / službe socijalne zaštite, ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja, hranitelji i mladi koji su u sistemu javne brige	10.000	Budžet Ministarstva za rad socijalnu politiku i izbjeglice ZDK Budžet jedinice lokalne samouprave NVO	Kontinuirano

3.1.2. Izrada i revizija individualnih planova zaštite sa fokusom na pripremu mladih za izlazak iz sistema javne brige	Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite JU Dom porodica Zenica, Ustanova "Mala škola" Vareš, ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja u FBiH	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice ZDK, jedinice lokalne samouprave, NVO, Škole, domovi zdravlja, mladi, porodice mladih, srodnici, hranitelji	Redovna sredstva	Raspoloživa sredstva Centara za socijalni rad/službi socijalne zaštite, ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja	Kontinuirano
3.1.3. Radionice za razvijanje kompetencija i znanja za samostalan život	JU Dom porodica Zenica, Ustanova "Mala škola" Vareš, ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja u FBiH NVO	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice ZDK, jedinice lokalne samouprave, Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite Škole, domovi zdravlja, mladi, porodice mladih, srodnici, hranitelji	10.000	Raspoloživa sredstva Centara za socijalni rad/službi socijalne zaštite, ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja, sredstva iz fondova vladinih institucija i drugi fondovi	Kontinuirano
3.1.4. Edukacija profesionalaca uključenih u proces priprema mladih za napuštanje sistema javne brige i procesa osamostaljenja mladih	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice ZDK, NVO sektor	Jedinice lokalne samouprave, Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite, ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja, hranitelji i mladi koji su u sistemu javne brige, Ustanove srednjeg i visokog obrazovnja Radna grupa	10.000	Namjenska sredstva za javni pozivi kantonalnog ministarstva i jedinica lokalne samouprave, NVO sektora	Kontinuirano
3.1.5. Izrada smjernica o pripremi mladih za napuštanje sistema javne brige iz ustanova za djecu bez roditeljskog staranja i hraniteljskih porodica	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice ZDK, Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite, Dom - porodica Zenica	Jedinice lokalne samouprave, ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja, Mladi u sistemu javne brige Hranitelji, staratelji, NVO sektor Radna grupa	5.000	Raspoloživa budžetska sredstva centara za socijalni rad/službi socijalne zaštite, Dom - porodica Zenica, i Ministarstva za rad socijalnu politiku i izbjeglice ZDK, NVO sektora	2026
3.1.6. Izrada programa mentorstva za mlade koji	Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite,	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice ZDK, jedinice lokalne samouprave, ustanove	10.000	Namjenska sredstva za javne pozive od strane Federalnog i Ministarstva za	2026/27 godina

napuštaju sistem javne brige	Dom porodica Zenica NVO sektor, Radna grupa	socijalne zaštite, hranitelji, staratelji, mladi koji su izašli iz sistema javne brige		rad socijalnu politiku i izbjeglice ZDK jedinica lokalne samouprave, NVO sektora	
3.1.7. Urediti zakonsku regulativu u dijelu pripreme i podrške mladima koji napuštaju sistem javne brige	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku ZDK	Jedinice lokalne samouprave, Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite, JU Dom porodica Zenica, Ustanova "Mala škola" Vareš, Radna grupa	Redovna sredstva	Raspoloživa budžetska sredstva Ministarstva za rad socijalnu politiku i izbjeglice ZDK NVO sektor	2026/27 godina
3.1.8. Jačati deficitarne resurse u ustanova socijalne zaštite za proces pripreme mladih za izlazak iz sistema javne brige	Centri za socijalni rad/službe i ustanove socijalne zaštite	Jedinice lokalne samoupraveFederalno i Ministarstva za rad socijalnu politiku i izbjeglice ZDK, NVO sektor	100.000	Budžet jedinica lokalne samouprave, centara za socijalni rad/službi socijalne zaštite, Federalnog i Ministarstva za rad socijalnu politiku i izbjeglice ZDK, NVO sektor	2025/26. godina

3.2 Mjera podrške mladima za osamostaljenje u zajednici i rješavanje stambenog pitanja mladih koji napuštaju sistem javne brige

Aktivnost	Nosioc aktivnosti	Partneri u provedbi aktivnosti	Sredstva	Izvori sredstava	Period realizacije
3.2.1. Izrada godišnjeg izvještaja o pripremama mladih za napuštanje sistema javne brige i potreba za osamostaljenjem u zajednici	Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite, Ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja u ZDK i FBiH	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice ZDK, Jedinica lokalne samouprave NVO	Redovna sredstva	Budžet Ministarstva za rad socijalnu politiku i izbjeglice ZDK, centara za socijalni rad/službi socijalne zaštite, NVO sektora	Godišnje

3.2.2. Osiguranje uslova stanovanja za mlade koji izlaze iz sistema javne brige kroz konkretne mjere Ministarstva i jedinica lokalne samouprave	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice ZDK Jedinice lokalne samouprave	Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite, JU Dom porodica, Ustanova "Mala škola" Vareš, Ustanova „Sumero centar za podršku osobama sa invaliditetom u zajednici“, druge ustanove socijalne zaštite u FBiH NVO sektor Radna grupa	Redovna sredstv	Raspoloživa budžetska sredstva Ministarstva za rad socijalnu politiku i izbjeglice ZDK i jedinica lokalne samouprave	Godišnje
3.2.3. Izmjena i dopuna Odluke o kriterijima i postupku ostvarivanja prava na subvencioniranje zakupnine za stan u stanovima namijenjenim za socijalno-neprofitno stanovanje	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice ZDK Jedinice lokalne samouprave	Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite JU Dom porodica, Ustanova "Mala škola" Vareš, Ustanova „Sumero centar za podršku osobama sa invaliditetom u zajednici“ Radna grupa	Redovna sredstva	Raspoloživa budžetska sredstva Ministarstva za rad socijalnu politiku i izbjeglice ZDK i jedinica lokalne samouprave	2026 godina

3.3 Mjera podrške u jačanju vještina zapošljivosti mladih osoba u procesu osamostaljenja

Aktivnost	Nosioci aktivnosti	Partneri u provedbi aktivnosti	Potrebna sredstva/BAM	Izvori sredstava	Period realizacije
3.3.1. Pomoć mladima tokom programa profesionalne orijentacije, obuke i prekvalifikacije nezaposlenih osoba	Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite Služba zapošljavanje Savjetnik za zapošljavanje	Ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja u ZDK i FBiH hraniteljske porodice, mladi bez roditeljskog staranja, Federalni zavod za zapošljavanje Mentori, NVO	Redovna sredstva	Federalni zavod i Zavod za zapošljavanje ZDK Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Razvojne agencije u jedinicama lokalne samouprave	Kontinuirano
3.3.2. Informisanje mladih osoba o programima za zapošljavanje i pripravnici staž.	Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite, Ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja u ZDK i FBiH, Mentori	Služba za zapošljavanje, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Jedinice lokalne samouprave NVO	Redovna sredstva	Budžet, centara za socijalni rad/službi socijalne zaštite, Federalnog i Ministarstva za rad socijalnu politiku i	Kontinuirano

				izbjeglice ZDK, NVO sektor	
3.3.3. Razvijanje profesionalnih znanja i vještina mladih	Služba za zapošljavanje, Ustanove srednjeg i visokog obrazovne NVO	Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite, JU Dom porodica Razvojne agencije	Redovna sredstva	Raspoloživa sredstva Službe za zapošljavanje, sredstva iz fondova vladinih institucija i drugi fondovi	Kontinuirano

3.4 Mjera podrške mladima tokom procesa osamostaljenja

Aktivnost	Nosioc aktivnosti	Partneri u provedbi aktivnosti	Sredstva	Izvori sredstava	Period realizacije
3.4.1. Promocija Programa mjera podrške mladim iz sistema javne brige u procesu osamostaljenja za Zeničko-dobojski kanton	Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite, NVO sektora Radna grupa	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice ZDK Jedinice lokalne samouprave Ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja u ZDK i FBiH Mentori, Mediji	Redovna sredstva	Raspoloživa budžetska sredstva jedinica lokalne samouprave, centara za socijalni rad/službi socijalne zaštite, Federalnog i Ministarstva za rad socijalnu politiku i izbjeglice ZDK, NVO	Godišnje
3.4.2. Osiguranje finansijske podrške za džeparac mladima tokom osamostaljivanja	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice ZDK Jedinice lokalne samouprave	Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite JU Dom porodica NVO sektor	20 % od prosječne plaće ZDK	Budžet Ministarstva za rad socijalnu politiku i izbjeglice ZDK i jedinica lokalne samouprave,	Kontinuirano
3.4.3. Kontinuirana psihosocijalna pomoć i podrška tokom procesa osamostaljenja	Centar za socijalni rad/službe socijalne zaštite NVO sektor	Jedinice lokalne samouprave Centar za mentalno zdravlje Mentori Mediji	Redovna sredstva	Raspoloživa sredstva centara za mentalno zdravlje, Centar za socijalni rad/službe socijalne zaštite i NVO	Kontinuirano

4 OBRAZLOŽENJE PREDLOŽENIH MJERA

Predložene mjere obuhvataju aktivnosti i životne potrebe svake mlade osobe u današnjem vremenu sa izazovima koji će u velikoj mjeri uticati na njihov pložaj i budućnost, bilo da napuštaju hraniteljsku porodicu ili neki drugi vid alternativnog oblika smještaja. Usmjerene su da se uspostave koraci u sistemskom pristupu pružanja podrške i pomoći mladima koji izlaze iz sistema javne brige kako bi se istovremeno prepoznale i pokrenule lične snage i kompetencije, kao i resursi potrebni za samostalan život i formiranje budućeg produktivnog člana društva.

Navedene mjere i predložene aktivnosti uglavnom su generalizovane u cilju lakšeg formiranja programa i mjera za prepoznavanje specifičnih potreba i podrške mladima koji se pripremaju za izlazak iz sistema javne brige ili su u procesu osamostaljenja u Zeničko-dobojskom kantonu. Naglašen je značaj kontinuiranih aktivnosti koje provode nadležni centari za socijalni rad/službe socijalne zaštite, ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja u ZDK i FBiH, kao i hraniteljske porodice kako bi se kroz institucionalnu brigu o djeci i mladima poduzimale inkluzivne aktivnosti i shodno potrebi uključile i druge institucije i NVO koje mogu doprinjeti uspješnom procesu osamostaljenja djece i mladih.

Također je prepoznato uspostavljanje programa mentorstva koje bi uključivalo specijalizovanu edukaciju namijenjenu mladima koji su u procesu izlaska iz institucija i hraniteljskih porodica, mladima koji su se već uspješno osamostalili, profesionalcima, studentima i svim drugim zainteresovanim pojedincima koji žele postati mentori mladima koji napuštaju sistem brige i pružati im podršku u procesu osamostaljenja. Mentorstvo može imati snažan uticaj na osjećaj sigurnosti kod mladih osoba koje se osamostaljuju i prevenirati potencijalno vraćanje mlade osobe u sistem javne brige ili "skretanja sa dobrog životnog puta". Predložena simbolična sredstva za ovu mjeru predviđena su za nagrađivanje mentora za izdvojeno vrijeme i troškove koje mogu imati tokom sastajanja i druženja sa mladom osobom (odlazak u kino, pozorište, kafić i slične društvene aktivnosti).

U fokusu mjera i aktivnosti su edukacije, osposobljavanje i uspostava ujednačenog pristupa profesionalaca, te razvijanje svijesti i mehanizama za najbolji odgovora društva u ovom procesu. To prije svega podrazumjeva zapošljavanje potrebnog stručnog kadra, definisanje smjernica o pripremi mladih za napuštanje sistema javne brige iz ustanova za djecu bez roditeljskog staranja i hraniteljskih porodica, iskoristivost postojećih i osiguranje neophodnih materijalno tehničkih i drugih resursa u lokalnim zajednicama kao i podrške Zeničko-dobojskog kantona. Nadalje, u fokusu je razvijanje kompetencija i vještina mladih za osamostaljenje, stanovanje i zapošljavanje, kao i prevazilaženje izazova sa kojima se mladi suočavaju u ostvarenju životnih ciljeva.

Kako bi se osiguralo blagovremeno provođenje predloženih mjera i aktivnosti, za svaku predloženu mjeru određeni su nosioci aktivnosti, partneri, projekcija i izvori potrebnih finansijskih sredstava sa vremenskim okvirom realizacije.

Dakle, za realizaciju programa mjera i predloženih aktivnosti veoma je bitno osigurati potrebna budžetska sredstva i uključiti raspoložive resurse kako bi se osigurala održivost predloženih mjera i iznalazila efikasnija rješenja u pružanju odgovarajuće pomoći i podrške mladima. Ova dodatna izdvajanje sredstava za sistemsku podršku mladima imaju preventivno dejstvo i mogu se posmatrati kao opravdana ulaganja za osnaživanje ljuskog potencijala, koji će "sutra"

preuzeti obaveze i uloge aktivnih članova društva, te pozitivno uticati na ekonomsku i demografsku sliku društva. Poduzimanjem odgovarajućih mjera prevenirat će se ovisnost mladih o drugim osobama, eventualnim psihopatološkim ponašanjima ili stanju socijalne potrebe za koje bi se morala izdvajati budžetska sredstva i angažovati odgovarajuć stručni kadar. To znači da bi pružanje podrške svakoj mladoj osobi bilo individualizirano, kroz individualan pristup u radu sa mladima koji izlaze iz sistema javne brige, odnosno individualne planove i upitnike sa konkretnim odgovorima za različite kompetencije i blagovremeno bi se svaka mlada osoba pripremila za ono na čemu treba raditi i što bi sve trebala znati prije nego izađe iz sistema javne brige, te pružila podrška u skladu sa ovim programom. Godišnji izvještaj izlaska mladih osoba iz sistema javne brige sadržavao bi ukupan broj mladih koji su u pripremi za napuštanje javne brige sa svim ostalim relevantnim informacijama koje bi poslužile za planiranje podrške i obezbjeđivanje potrebnih finansijskih sredstava.

5 ZAKLJUČAK

Na području Zeničko-dobojskog kantona i Federacije BiH nije uređen sistem pomoći i podrške mladima koji napuštaju sistem javne brige, odnosno mladima koji su bez roditeljskog staranja odrastali u hraniteljskim porodicama ili u ustanovu socijalne zaštite za djecu bez roditeljskog staranja. Stoga se ove mlade osobe nalaze u riziku za dalji samostalan život, jer nemaju osiguranu podršku porodice ili uvjete za stanovanje, zapošljavanje i druge uvjete za samostalan život.

Mladima koji izlaze iz javne brige potrebno je osigurati odgovarajuću sistemsku podršku i pomoć da bi razvili osjećaj sigurnosti i da nisu napušteni, te razvijali svoje kompetencije za samostalan život i preuzimali svoju društvenu ulogu, što i jeste cilj predloženih mjera. Ovaj programa je fokusiran na mjere psihosocijalne pripreme i podrške u jačanju životnih vještina mladih, rješavanju uslova stanovanja i zapošljavanja mladih iz sistema javne brige kako bi bili osnaženi i spremni za samostalan život, te postali odgovorni i aktivni članovi društva.

U rješavanju problema ove populacije potrebno je prije svega poduzeti aktivnosti na edukacijama i osposobljavanju, eventualno zapošljavanju stručnog kadra za pružanje adekvatne podrške i priprema mladih da izađu iz sistema javne brige, zatim da se osiguraju potrebni materijalno-tehnički resursi i budžetska sredstva u jedinicama lokalne samouprave i Zeničko-dobojskom kantonu, odnosno izvrše izmjene i dopune zakonske regulative te izmjena postojeće prakse. Za razvoj ovog segmenta podrške i pomoći mladima iz sistema javne brige neophodno je zagovaranje i razvijanje svijesti profesionalaca i javnosti u svim oblastima društva o problemima sa kojima se mladi susreću pri napuštanju javne brige kao i razvijanje holističkog pristupa u rješavanju ovog problemu.

Životne situacija mladih koji su u javnoj brizi su specifične, složene i reznovrsne, te pored psihofizičkih karakteristika i kompetencija mladih osoba u ovom procesu značajnu ulogu ima posvećenost ustanova, institucija i organizacija civilnog društva, jer će ona u dobroj mjeri uticati na implementaciju ovog programa kao i na efekte osamostaljivanja mladih koji napuštaju sistem javne brige.

Samo rješavanje stambenih uvjeta je specifično i zavisi od svakog individualnog slučaja, kao i od mogućnosti jedinica lokalne samouprava, što će predstavljati veliki izazov za profesionalce koji sudjeluju u ovom procesu. Gradovi i općine koje u svom vlasništvu imaju stanove imaju

dobru polaznu tačku za rješavanje stambenog problema mladih koji izlaze iz javne brige i mogu iskoristi postojeće stambene jedinice za stanovanje mladih u procesu osamostaljenja, dok će ostale jedinice lokalne samouprave morati uspostaviti odgovarjuće modele stanovanja mladih na period do godine dana, da li na svom području ili u saradnji sa drugim lokalnim samoupravama. Jedan od modela podrške bi se mogao realizovati kroz bodovanje i izmjene akata po modelu socijalnog stanovanja i tako omogućilo ostvarivanje prava na subvenciju podstanarstva mladima koji izlaze iz javne brige, na određeni period. s tim u vezi, potrebno je inicirati izmjenu Odluke koja reguliše socijalno stanovanje.

Mladima je također neophodno izgraditi radne navike i vještine zapošljivosti te osigurati modele zapošljavanja, odnosno egzistencije za samostalan život, inkluziju u društvo i predispozicije za formiranje porodice.

Dakle, predložene mjere i aktivnosti su prvi korak ka iznalaženju odgovora institucija, ustanova i organizacija da se osigura podrška i iskoristivost resursa u lokalnoj zajednici i Kantonu, te podrži i olakša stambeno zbrinjavanje, zapošljavanje i uključivanje mladih u društvo kako bi ostvarili svoj potencijal.

6 PRIJEDLOZI

U cilju unapređenja položaja djece i mladih bez roditeljskog staranja u Zeničko-dobojskom kantonu, neophodno je poduzeti odgovarajuće mjere u skladu sa potrebama ove populacije korisnika:

1. Revidirati pozitivne propise te urediti postupanja i obaveze institucija u podršci mladim ljudima koji napuštaju javnu brigu ;
2. Donijeti individualne planove podrške mladima koji napuštaju javnu brigu sa jasnim obavezama u smislu podrške prilikom: materijalne pomoći u periodu nakon napuštanja brige, psihosocijalne podrške, pronalaska stana, opremanja stambenih jedinica, zapošljavanja i rješavanja drugih životnih potreba mladih;
3. Sačiniti radne listove koji će tematski biti podijeljeni u 10 kompetencija/skupova znanja, vještina i vrijednosti/stavova koje su mladima potrebne da bi ostvarili suživot u lokalnoj zajednici, a koje će popuniti uz pomoć odgajatelja, stručne osobe, hranitelja, kako bi ocijenili na čemu trebaju poraditi, što već znaju, a što bi trebali naučiti kako bi postali samostalni i samosvjesni.
4. Obezbijediti budžetska sredstva u jedinicama lokalne samouprave i Zeničko-dobojskom kantonu za podršku mladima koji napuštaju javnu brigu;
5. Uspostaviti bazu podataka o mladima koji su u procesu napuštanja sistema javne brige,
6. Razvijati i jačati kapacitete profesionalaca u ustanovama i institucijama koje pružaju usluge djeci i mladima bez roditeljskog staranja;
7. Organizovati redovne edukacije i obuke profesionalaca o pripremi mladih za izlazak iz sistema javne brige;
8. Razvijati svijest profesionalaca, lokalne i šire društvene zajednice o potrebama i pravima djece i mladih bez roditeljskog staranja;

9. Uspostaviti saradnju sa Udruženjem poslodavaca Zeničko-dobojskog kantona i drugim organizacijama civilnog društva radi pružanja podrške u osposobljavanja, osamostaljenju i zapošljavanja mladih koji izlaze iz sistema javne brige;
10. Podržavati udruženja mladih koja se bave radom sa mladima koji napuštaju javnu brigu i druga udruženja iz NVO sektora, kako bi se orijentirala i na podršku ovoj ranjivoj skupini.

*Ministarstvo za rad,
socijalnu politiku i izbjeglice*

Antonio Šimunović

